ARVEN

Nr 117
1/2020
40. årgang
ISSN 0800-2347

ARVEN - Meldingsblad for Sannidal Historielag

Bruntangen i Kjølebrønd

– et sted med en spesiell historie

Ytterst på Bruntangen har man flott utsyn mot Kilsfjorden i retning Kragerø. Til høyre ses Aspeflaten og Sjultangen.

LES MER PÅ SIDE 2 OG 3 ▶

«Fjordgløtt» ligger idyllisk til ved Kjølebrøndskilen. I bakgrunnen, tvers over fjorden, i skråningen ned mot vannet, ligger noen av de nye hyttene som er omtalt i teksten.

Bruntangen i Kjølebrønd

– et sted med en spesiell historie

På en halvøy i Kjølebrønd, med utsikt mot Kilsfjorden, ligger en flott eiendom på ca. 27 mål. Eiendommen har rundt 700 meter strandlinje og dermed flere badeplasser og brygger. Siden 1933 har stedet hett «Fjordgløtt».

Dette er plassen Bruntangen, som opprinnelig lå under Mørland. Det har bodd folk der iallfall siden tidlig på 1700-tallet. Seinere kom eiendommen under Kjølebrønd bruk.

I 1933 kjøpte Erik Børresens Stiftelse fra Drammen Bruntangen for 5.000 kr. Denne stiftelsen hadde siden 1903 drevet et stort barnehjem for rundt 50 foreldreløse og andre trengende barn fra Drammensdistriktet. På barnehjemmet var det både jenter og gutter i alder fra 2 til 12 år.

Stiftelsen hadde sin bakgrunn i en testamentarisk gave fra den rike og barnløse skipsrederen fra Drammen, Erik Andreas Børresen (1785-1860). Han ga hele formuen sin til Drammen by.

Bruntangen, eller «Fjordgløtt», ble brukt som feriested for dette barnehjemmet fra 1933 i mange år framover. Sommer etter sommer fikk barn med en problemfylt oppvekst muligheten til å oppleve fisking, bading, hyttebygging og annen lek i landlige omgivelser ved fjorden i Kjølebrønd.

Vi siterer fra boka «Kong Erik – Erik Børresen og hans stiftelse»: «En vanlig dag kunne arte seg

«Skipperhuset», fra tidlig på 1900-tallet, var hovedhuset på «Fjordgløtt». Det er i to etasjer med et bruttoareal på ca. 105 kvadratmeter. Dette var «jentehjemmet» om sommeren.

Denne bygningen ble satt opp i 1980 og ble brukt som «guttehjem»; dette etter at et enkelt hus bygd på pæler i 1933, den såkalte «Bungalowen» eller «Funkisen», hadde blitt revet.

slik: Opp om morgenen, rydde sengen, vaske seg, spise frokost, godt brød fra handelsmannen. Så var det full fart ut for å skaffe seg en båt, det gjaldt å komme først til bryggen og båtene, noen hadde til og med vært ute før frokost og gjemt en båt. En båt ga frihet, man kunne ro til handelsmannen for å kjøpe Domen kokesjokolade, julekake og «godt smør», fiskesaker, eller hva man ellers trengte og hadde penger til. Med båten kunne man ligge utpå og fiske, eller bare ligge på ryggen, se opp mot himmelen og slappe av, eller sette sekkeseil. Båten kunne også bringe barna til forskjellige steder: Øyene, Jomfruland, Kragerø, Kilbukta, «Hvite fjella», Boleråsen, Sundet, «Capri», «Eplebukta», «St. Helena»... Og på øyene var det dans med slireløs kniv og HB på baklomma... Den kunne også brukes til litt spillopper. Som eksempel kan nevnes «Møssa», en liten robåt som foruten å tjene til vanlig transport, ble trukket opp på berget og sendt utfor med noen våghalser oppi. Det gikk så det suste!»

En av guttene som tilbrakte barndomsårene fra 1936 til 1943 på Børresens barnehjem, og dermed fikk feriere på «Fjordgløtt» om sommeren i denne perioden, forteller at mange av dem seinere reiste dit ned i ferier. Og etter at de selv hadde stiftet familier, var det flere som i voksen alder kjøpte hyttetomter og bygde hytter så nær

Det er også oppført flere små hus på «Fjordgløtt». Dette er «Lillebo», det minste av bolighusene på eiendommen.

«Fjordgløtt» de kunne komme. Hyttene ligger der den dag i dag som bevis på at barnehjemsbarna har svært gode minner fra Kjølebrønd og Kragerø.

Tekst og foto: R.G.
(Alle bildene ble tatt i mai 2019 etter at Erik Børresens Stiftelse hadde solgt «Fjordgløtt» på Bruntangen.)

Kilder:
Boka «Kong Erik – Erik Børresen og hans stiftelse» av Per O. Borgen.
Korte samtaler med Aud Lien, Alf Martin Dalen og Jens Barland.

Her avslutter vi Aud Torhild (Kjærra) Liens skoleoppgave fra Kragerø Gymnas tidlig på 60-tallet. Oppgava er kalt «Fra Kjølebrønd». Den tar for seg noe av Kjølebrønds tidlige historie og omtale av flere gårder, jernverk og sagbruk, skipsbygging og isutskipning. De første delene sto i Arven 113, 114 og 116.

KJØLEBRØND del 4

Isutskipning

Denne næringsveien var av stor betydning fra omkr. 1850 til omkr. 1915. I Kjølebrønd fantes følgende isbruk: Lien, Eidet, Pottaten og Kjølebrønd.

På Pottaten var det 3 ishus, og de var de første som ble bygget i Kjølebrønd; i begynnelsen av 80-åra. Isen ble sendt ned i renner fra Pottatkjenna, som ligger like ovenfor. Fremdeles blir stedet der ishusene lå, kalt for «Ishustomta».

I bunnen av Kjølebrønd lå også 3 ishus; de rommet til sammen ca. 1500 r. t. De fikk isen fra Mørlandskjenna, i en renne som gikk ned elven. Også på Eidet var det 3 ishus, og disse rommet til sammen ca. 3000 r. t. De fikk is fra Eidsvann. Ishusene på Lien hadde vanskeligst for å få isen fram. Den måtte nemlig fraktes ca. ¼ mil, fra Likjenna og ned til Sagatun.

Isen ble skåret med hest og isplog, og så kjørt opp til rennene med en dampmaskin som ble kalt «lokomobil». Isen som ble eksportert var fra 12 til 18 tommer tykk. Eksporten foregikk særlig til England, Tyskland og Frankrike. Isen som skulle til London måtte være særlig fin. Den skulle være så klar at en kunne se hvor mye klokka var tvers gjennom den. Det var bare førstegangsskjæringen av isen som var noe tess. Hvis det ble mildvær slik at kjennene «vanna», ble det snøis, og den måtte da høvles vekk med ishøvler. Det måtte heller ikke være «vår i isen», det ville si at sola hadde fått for mye tak.

Det meste av iseksporten opphørte under første verdenskrig, og de fleste av ishusene ble nedlagt. Bare til Sverige ble det sendt litt is etter krigen, bl.a. fra Kjølebrønd isbruk, som ble drevet av et arbeidslag med Gunnar Urberg som leder.

Sagbruk i Kjølebrønd.

Sagbrukene er nøye knyttet til skogbruket. Før vannsagene kom i gang omkring 1500, ble bord og skipsmaterialer enten hugget eller saget med handsag. «Kongens saugmöller» ble vannsagene kalt den første tiden de var i bruk. Utover 1600- og 1700-årene ble det bygd mange sagbruk i Sannidal, men ikke alle så like lyst på denne næringsveien. Sogneprest Tönder skriver således i sin innberetning til kongen 1744:

«De til Söen faldende Elve ere smaae og uden synderlig brug undtagen vandlöbet ved det såkaldte Mörlandsverket, hvor det i sin Tid var et Jernverk, mens det nu ere tvende Sauger, hvilke oftest mangler Tömmer og undertiden Vand.» (Sitat 4) Det er tydelig at presten så mørkt på sagbrukene.

Mørland sagbruk (Kjølebrønd sagbruk) er et av de aller eldste. Som før nevnt hadde bonden Peder Styrland sagen i full gang alt i 1583. I årene 1622-1624 og 1626 er det velbårne Hr. Nils Mund som eier sagen, og han drev den skattefritt. I 1636 er det velbårne Hr. Schak Lystrup som eier sagen, og i 1640 Mats Olssön. Etter han eide Selius og Gabriel Marselius sagen. De ga i 1662 skjøte på sagen til «ærlige, velagtige og forstandige mand udi Skien Peder Trulsen Berger boende udi Kragerö», bl.a. på «Tvende Sauger». (Sitat 5) Sagene kunne da skjære 10 000 bord hver om året.

Fra Peder Trulsen gikk sagene over til Lars Clausen Bugge. I 1735 var det atter nye eiere. Da forlangte nemlig Nils Poulsen og Jörgen Madsen i Kragerø at sagene skulle ettersees, og det kom da for dagen at de var så dårlige at de måtte gjennomgå en større reparasjon før de kunne settes i gang. I 1750 eies sagene fremdeles av Nils Poulsen, men i 1759 dør han, og hans sønn overtar.

På Nils Poulsens tid omfatter Mørland også Haavet, Bruntangen, Knipen og Ramsdalen. Etter Poulsens gikk sagene i 1779 over til brødrene Ditlev og Halvor Heuch, of få år etter til brødrene Peter og Georg Heuch. Sagene var i Heuchfamiliens eie til 1865. Da ble gården Mørland og sagbrukene solgt hver for seg.

Mørland fra århundreskiftet.

Sagbrukene ble kjøpt av trelasthandler Chr. Næs, Kragerø. Han hadde dem bare noen få år,

så ble de solgt til Chr. Gierlöf, som satte sagen i tidsmessig stand. I 1895 var det ca. 40 arbeidere ved Kjølebrønd sagbruk, og de arbeidet 28 arbeidsuker hver sommer. Om vinteren sto nemlig sagbruket, for da var istrafikken viktigere.

Gierlöf bodde om sommeren på Kjølebrønd hovedgård. Gården var særdeles velstelt på den tiden. Fra det store huset gikk det en allé ned til hovedveien. De fleste av trærne står der ennå, men veien gror mer og mer igjen. På den andre siden av gården strakte frukthaven seg helt ned til Mørlandskjenna. I et hjørne av den sto et lite lysthus, og foran huset var det en praktfull blomsterhave med en sprudlende fontene som midtpunkt. Gierlöf selv satt oppe på verandaen med kikkert for å se at alle arbeiderne på bruket arbeidet det de kunne. Og arbeidet på bruket var stritt nok. Det varte fra 6 om morgenen til 6 om kvelden, og dessuten var sagmuggen full av lopper, som trivdest riktig godt på arbeiderne. Det var adskillig flere hus i Kjølebrønd da enn det er nå, og fremdeles står det grunnmurer eller andre rester av hus igjen. Det var små hus som rommet store familier. Etter at Gierlöf i 1911 solgte sagbruket, har det ikke vært noen drift der. Nå er husene for lengst revet, og det eneste som minner om at det har vært sagbruk i Kjølebrønd er alt det råtne trematerialet som ligger utover fra elvemunningen. Uten Kjølebrøndselva ville ikke stedet hatt større muligheter for industri. Sagbruket lå ved munningen av elven, og der har vært drevet tømmerfløting i vassdraget helt fra begynnelsen av 1700-tallet, og til for ganske få år siden.

Kjølebrønd i dag.

Når en sammenligner med gamle dagers storhetstider, har ikke Kjølebrønd mye å være stolt av nå. Stedet blir da også av de fleste betraktet som en avkrok utenfor folkeskikken. Men litt industri og noen småbedrifter drives da nå også. I Barlandskilen drives det en liten sag av Thomas Kjærra. Den har bare noen få manns besetning, men der blir skåret tømmer til hytter, og selve byggingen blir også utført av arbeiderne der. På Sjultangen drives det et lite båtbyggeri av brødrene Sjultangen. Det ble startet for ca. 35 år siden, og der bygges bl.a. motorbåter og prammer. Stedet blir vesentlig brukt til oppussing og reparasjon av båter, og om vinteren benyttes det som opplagssted.

Litangen kvartsbrudd ble anlagt omkring 1916 av Samuel Lunöe. Nå drives bruddet av Walter Tveit, og gir arbeid til en 6-8 mann, da mye av arbeidet er overtatt av maskiner. På Kjølebrønd hovedgårds grunn drives også i dag en viktig bedrift. Det er Kragerø Ørretfarm, som ble startet i 1956. Stedet er blitt fullstendig forandret siden bedriften ble startet. Det er bygd ny vei, frukttrærne er hugget, og haven er borte. En stor leiegård er bygget, og «Gamlegården» er blitt modernisert. Huset er kledd med plater, verandaen er fjernet, og nå står det store huset tomt og spøkelsesaktig oppe på høyden. Men driften av stedet går for tiden godt, og store mengder ørret blir eksportert til utlandet, særlig til Sverige.

Utenom dette er det svært stille i Kjølebrønd; de fleste vil nok mene at det er for stille. Men de som er oppvokst på stedet, er glad i denne lille fredelige pletten, og kan ikke tenke seg til å forlate...

...KJØLEBRØND.

Kildeangivelser:
Skriftlige: «Kragerø By's Historie»
«Mørland Jernverk» S. Strandsted
«Sannidal og Skåtøy» bind l
«Sannidal og Skåtøy» bind lll
Muntlige:
Gunvald Braaten
Nils Bakken
Jens Kjærra
Sitater:
1. «Sannidal og Skåtøy» bind lll s. 46
2. «Sannidal og Skåtøy» bind llls. 585
3. «Sannidal og Skåtøy» bind llls. 583-84
4. «Sannidal og Skåtøy» bind lll s. 456
5. «Sannidal og Skåtøy» bind lll s. 458-59

Ref. AS

Uthusene på Østre Fossen: *Stedet kan være feil, men Susanne og Nils Øverland med 3 av sine barn er det. Dette var før datostempling på melk, og de tre Telemarkskuene avslører ikke årstall, men trolig er dette tatt rundt 1915.*

Østre Fossen ved Farsjø stasjon

En eiendom med navnet Østre Fossen har tidligere ligget under Gjerde. Fra rundt 1890 ble det dyrket opp og bygget huser på en ny grunn med samme navn og matrikkelnummer. Denne eiendommen lå under Haugholt. Den har også blitt kalt Øvre Fossen. Det var Kari og Petter som bosatte seg her den gang.

Petter Gunnulfsen, 1848-1933, f. i Holla, ble 1876 gift med Kari Pedersdatter Refsalen, 1851-1935, f. i Sannidal. De bodde flere steder i Farsjø, det kan vi se av hvor barna er født, bl.a. Karen Andrea, f. 1876 på Søndre Farsjø, Susanne, f. 1879 på Fossen, Peder Gunerius, f. 1882 på Tangane under Gjære og Gunhild Olette, f. 1890 på Vestre Fossen. Refsalen ble drevet av Karis bror Olav, men da han ble syk og senere døde ugift, kom Kari og Petter inn i bildet. Petter hadde skysstasjon på Refsalen. Han og Kari kjøpte huset Granholt på Refsalen i 1910. Det er uvisst når de flyttet dit, men de bodde der på sine eldre dager.

Det var deres datter Susanne, 1879-1950, som ble boende på "Østrefoss" sammen med mannen Nils Olsen Øverland, 1871-1960, født på Merkebekk i Drangedal. De fikk 11 barn, 10 i perioden 1898 til 1915, og alle barna fikk Fossen til etternavn. Deres eldste sønn Ole Kristian tok ved Refsalen i 1935 og tok også navnet Refsalen. Han ble boende der med sin familie, men han bodde allerede der

Susanne og Nils Øverland med ungeflokken: *Foran fra v.: Sigurd 1909-1978, g.m. Anna Nesland, Reidar 1914-1980, ugift, far Nils 1871-1960, Olette 1911-1975, ugift, mor Susanne 1879-1950, Åsmund 1915-1988, ugift, Ingeborg 1908-1988, ugift.*
Bak fra v.: Ole Kristian 1898-??, g.m. Hjørdis Hegland, Marie 1903-1990, g.m. Peder Stene, Karen Pauline 1899-??, g.m. Haakon Jakobsen, Brevik, Olaf 1906-1989, g.m. Helene Løvås, Petter 1901-1979, g.m. Elise Saga.
Bildet er tatt 1917-1918. Det kom en gutt til, Thomas, d. 1950. Alle opplysningene ellers er bekreftet ved folketellinger eller kirkebøker. Kirkeboka for fødte i Sannidal er lukket etter 1911, og folketellingen for 1920 blir ikke frigitt før des. i år. Det er godt mulig han allerede er med i bildet her.

i 1919 sammen med besteforeldrene. Det viser en gårdstelling som var det året.
Olaf Fossen, 1906-1989, gift med Helene Løvås, 1909-1984, bodde og dreiv på Østrefoss i mange år. Det var to huser på eiendommen, og flere av de yngste søsknene til Olaf bodde der til de døde.

I disse dager er det Helene og Olaf sitt barnebarn, Siri med familie, som bor der. Det er lenge siden kuene ble borte, men for tida er det en overhengende fare for at også hele eiendommen må vike plass for den nye E18.

Bilder og avisutklipp er hentet fra privat arkiv. Noen opplysninger kommer fra Sannidal og Skåtøy bind 1 og som før nevnt folketellinger og kirkebøker for Sannidal. En del opplysninger har også blitt notert ned gjennom mange år. Kari og Petter er tipp-tipp-oldeforeldre til mine barn og mange, mange flere.
AS

Staute 80-åringer

Kari og Petter Refsalen

Farer du efter landeveien forbi Bilstad i Sannidal vil du tidt se en eldre, liten og vever kone gå i sitt daglige arbeid med dagens stell omkring det pene hvitmalte huset bortenfor landhandleren, eller du finner henne i haven iferd med vårens eller høstens arbeid. Er det tungarbeid som kreves, har hun mannen med til det, men han er nu som oftest på skogsarbeid eller veddrift langt inne i skogene, så mor må tidest rusle alene, enda hun er op i 80 år - og mannen som hun ruster ut med dagsrasjon til skogsarbeid eller i beste fall har med til tungarbeid ved hus og have, er 83 år til våren. Dette parret er Petter og Kari Refsalen.

Kari og Petter Refsalen, tatt i forbindelse med 80 års feiring i 1931.

Kari er født på gården Refsalen 14. jan. 1851 og fyller således 80 år idag.

Mannen er født i Holla i 1848. Han kom til Dal i Sannidal og blev gårdsgutt hos broren, senere giftet han sig med Kari Refsalen og leigde Midtgården Farsjø et par år. Så kjøpte han Fossen og blev der i en årrekke. Her bor hans datter nu. En del år drev de også hjemmegården hennes, Refsalen, for broren som var syk.

Gårdene som Petter har drevet, har vært små, og han har derfor måttet være om sig efter arbeid ved siden av. Han har da søkt tømmerhugst og fløtningsarbeid i de tilstøtende skoger og efter storelva.

For 17-18 år siden bygde de sig hus i Refsalsvingen og skulle ta alderdommen rolig, som andre folk plar gjøre når de kommer op mot støvets år. Med Petter og Kari er dette hittil blitt mer på lissom, for så sent som ifjor vinter var Petter i ferd med tømmerhugst, og veddrift har han hatt til "puslearbeid" innimellem til enhver tid. Den dag i dag tar han øksen og skreppa og går på vedhugst i sin leigeteig opi Tveitereidtraktene, og det er både langt og uveisomt ditbort.

Denne vinteren har ikke Petter tatt på sig tømmerhugst, for en bronkitt tok tak i ham i høst og fikk ham nedpå en stund. Men den sunde skogsnatur i mannen seiret og reiste ham op igjen, så tør ennu hende at storskog vil falle for hans øks. Imidlertid pusler han med ved til huset og til salg, eftersom vær og andre forhold arter sig.

Og Kari steller huset. Tyngste skuring og storvask leier hun andre til å gjøre for sig men alt det andre greier hun selv.

Hun er ikke så helsesterk heller, for hjertet arbeider litt tungt, men med en seig vilje kommer man langt selv med en svak kropp.

Det gamle strevsomme ekteparret, som nu i sin høie alderdom bærer dagens byrde jevnt og stillferdig som de alltid bar dagens krav, har sine sambygdingers høie aktelse, hvad de også ærlig fortjener, og alle som kjenner Petter og Kari ønsker dem en lun og god livsaften.

14. Januar 1931.
R.

I forbindelse med søk etter fakta rundt disse bildene, dukket det opp et avisutklipp fra Vestmar skrevet 14. januar 1931. Det er undertegnet R., men det vites ikke hvem dette er.

Sannidal Historielag

Årsberetning for Sannidal Historielag 2019

HISTORIELAGET
Styret har i 2019 bestått av leder Kjell Ove Heistad, nestleder Torgunn Sunde, kasserer Jan Kilen, sekretær Ernst Kalseth, styremedlem Knut Rinde, leder av bygdetunkomiteen Petter W. Baann, samt en representant for "Arven". Vararepresentanter til styret har vært Inger Kristine Fuglestvedt, Ole Tommy Nyland og Aud Lien.

I 2019 ble det avholdt 9 styremøter der 58 saker ble behandlet. Historielaget har ved utgangen av 2019 i underkant av 400 medlemmer.

Til årsmøtet den 24.april var det møtt frem ca. 130 personer. Alle årsmøtesakene gikk som vanlig greit unna. Ragnar Grønåsen tok oss med på en fantastisk historisk reise hvor han fortalte om bygdetunets 80 årige historie helt fra begynnelsen og frem til dags dato.

På høstmøtet den 23.oktober hadde ca. 120 personer funnet frem til samfunnshuset for å høre på et meget interessant foredrag av Alf Olav Larsen. Han fortalte om feltspat og glimmergruvene i Sannidal.

MELDINGSBLADET "ARVEN"
I redaksjonskomiteen satt følgende personer i 2019: Ragnar Grønåsen, Anne Sofie Aardalen, Ove Bertelsen, Gunnar Aabøe og Inger Kristine Fuglestvedt. Arven ble utgitt i tre nummer: 114, 115 og 116 med til sammen 48 sider. Dette er 39. årgang av "Arven". "Arven" har rundt 950 abonnenter, og vi minner som tidligere år om at det er mulig å finne alle utgaver av "Arven" i digitalt PDF format på historielagets hjemmeside på internett.

MO SKOLE
Mo skole har etter restaureringen flittig blitt benyttet til konfirmasjoner, styremøter internt og eksternt, 17. mai feiring, private tilstelninger, temakvelder etc. Historielaget minner om at det er mulig å leie skolen til private arrangementer.

BYGDETUNET
Bygdetunkomiteen har bestått av følgende personer i 2019: Petter W. Baann, Knut Asbjørn Skarvang, Torstein Lofthaug, Kjellfrid Enggrav, Kari Nyland , Inge Bakken, Ole Einar Nyland og Kjetil Solvang.

Som tidligere år har bygdetunet blitt mye benyttet gjennom hele året til blant annet 17.mai feiring, pensjonist treff, fest for barnehagen i Sannidal, bygdetundager for ungdomsskolene i Kragerø, bryllup, Olsokgudstjeneste og demonstrasjon av tjærebrenning.

ÅRSKALENDER
Årskalenderen ble første gang utgitt i 2012, og har fra første år vært en suksess, og en flott måte å spre lokalhistoriske bilder og informasjon. Kalenderen er en svært kjærkommen inntektskilde for historielaget.

Sannidal bygdetun har mottatt følgende gaver i 2019:
Fra nedlagte Farsjø vel har vi mottatt bilder og protokoller mm. Fra Geir Østland har vi mottatt opp til 100 år gamle elektriske brytere og koplingsbokser fra hus i Sannidal. Carsten Bakke har bidratt med bilder fra nedbrenningen av Sveinungs butikk på Tangen og fra Solveig Rinde har vi igjen fått masse gamle bilder. Fra Nils Jørgen og Vigdis Fossen og Ingfrid Dalen har vi mottatt gamle bilder. Trond Stensvold har bidratt med gamle bøker.

TIL SLUTT
Vi ser at medlemsantallet synker for hvert år, og vi henstiller til alle å prøve å rekruttere flere yngre medlemmer for å sikre at aktiviteten i historielaget kan opprettholdes i årene fremover. Sannidal historielag retter en stor takk til alle som i 2019 har støttet arbeidet i Sannidal historielag, økonomisk, med gaver, dugnadsinnsats og på andre måter. Vi er svært takknemlig for dette engasjementet og trenger dette i 2020 også.

Ernst Kalseth – Sekretær
Kjell Ove Heistad – Leder

Konfirmantene på Oslotur

I forrige nr. av Arven fikk vi være med Sannidalskonfirmantene på Oslotur. Av plasshensyn fikk vi ikke med konfirmantenes takk for turen. Vi gjengir den nedenfor, slik den stod å lese i Sannidal Menighetsblad nr. 9. november 1953.

Sannidalslaget i Oslo sendte også i år innbydelse til konfirmantene til en Oslotur, og 34 dro avsted lørdag morgen 31. oktober. På Vestbanen sto Thyra Hovet, Olaf Høiesen, Sverre Heimdal og Trygve Nyhus, og vi forsto at vi kom i gode hender.

Thyra tok seg av bagasjen, hun er en fabelaktig jeep-kjører, vi andre dro til Aftenposten hvor nettopp aftennummeret ble trykt. Siste nytt er automatiske settemaskiner, så nå må folk få god tid etterhvert.

Fordelt på forskjellige guider dro vi på rundtur i byen, og tilslutt endte vi i Norges husmorforbunds lokaler hvor Sannidalslaget hadde stelt til ekstra fin fest.

Sjokolade og mat i lange baner, opplesning av Gisle Straume, sang av Stina (Lønnerød) Andersen og mann, spørsmålskonkuranse, -- og så fortalte presten litt fra heimbygda, og sluttet med en andakt.

Neste dag i Kringkastningen, så busstur til Holmenkollen, Bygdøy, Fornebu, og endelig avskjedsmiddag på Stratos i 11 etasje. På denne turen var Sveinung Solli og Anders Lønnrød kommet med.

Vi skulle ellers hilse så meget fra alle kjente og vi sender en hjertelig hilsen til Sannidalslaget med takk for alt de gjorde for oss disse dagene.

Konfirmantene.

Jeg slutter meg helt til overstående. Det var en festlig tur. Og best av alt var det nesten på Nordagutu da konduktøren takket oss for hyggelig reise, vi hadde oppført oss svært pent på toget.

Presten.

Konfirmanter i Sannidal Kirke i 1953. *Første rekke f.v.: Gerd Haugholt, Margot Moen, Liv Einertsen, Berit Thorsen, Inger Solberg, Torkell A. Tande, Anne Marie Gundersen, Hilda Solbjørg Dalene, Ingrid Larsen, Gerd Jorunn Bjørnstad. Andre rekke f.v.: Else Sollid, Solveig Nilsen, Helene Holt, Inger Lise Støyl, Elfrid Torsdal, Erna Wiik, Synnøve Johnsen, Berit Sveinungsen.*
Tredje rekke f.v.: Per Årø, Iver Juel, Borger Ramberg, Vidar Mjånes, Odd Nygård, Thor Rinde, Odd Uberg, Bjørn Lindheim, Asbjørn Holt, Gunnar Dobbe.
Fjerde rekke f.v.: Bjørn Andersen, Gunnar Kristian Halvorsen, Tor Erling Lønne, Hans Christian Schulze, Kåre Hegland, Tor Kåre Lien, Jens Lund, Hallvard Kristiansen, Helge Carlsten, Tore Kjelås.

Litt om Arvens økonomi

Regnskapet for 2019 viser et underskudd i Arvens regnskap. Arvens redaksjonskomite og Historielagets styre har nylig hatt et møte for å diskutere denne saken.

Arven blir gitt ut 3 ganger pr. år og hver utgivelse koster kr. 28 500.- (trykking og porto). Arvens inntekter er basert på frivillige gaver fra våre lesere.

På møtet med Historielagets styre ble det bestemt å gi ut Arven også i 2020. Vi oppfordrer alle Arvens lesere til å støtte opp om bladet, slik at vi blir i stand til å fortsette å gi ut vårt meldingsblad.

Red. kom.

Sannidal Historielag

Årsmøte

Onsdag 22. april kl. 18.30 avholdes årsmøte i Sannidal Historielag på Sannidal samfunnshus.

Vanlige årsmøtesaker.

Ove Bertelsen holder foredrag om gamle dagligvarebutikker i Sannidal. Underholdning av Kragerø sangforening.

Hjertelig velkommen! *Styret*

Det tas forbehold om at dette møtet kan bli utsatt.
Følg med i KV og på Historielagets nettside.

Gaver til Arven

JAK 350, ØTG 150, UH 200, KR 200, IS 200, EDJ 200, IKF 300, EHS 500, IGE 200, KS 250, RGC 200, IMA 200, GL 100, LTØ 200, HDA 150, NJK 200, KAL 200, HJL 150, OW 250, LKAL 200, AKES 200, TJN 250, ADR 500, SMG 250, POP 300, DHS 250, OG 200, TKF 200, AKG 200, RR 200, AE 200, UK 200, POT 250, OS 200, ATB 200, KKØ 300, KJJ 200, KPF 200, IR 300, JHT 300, JHT 300, OA 250, OP 100, KHT 333, OD 200, OSB 300, MH 150, JA 200, HH 500, AL 200, AH 200, LW 200, ØF 300, ØH 200, KSL 200, AM 200, TS 200, TRS 100, KE 100, POR 300, NES 250, IS 500, HL 200, MTVE 200, OBR 200, BE 300, EB 100, TM 200, SOL 250, SD 200, IBK 250, BKT 300, AKBS 250, IBK 250, GB 200, MS 150, TB 300, PJ 200, MKS 300, MJ 200, ? 200, EH 200, AF 250, KWN 300, JES 200, KHK 200, EL 200, MTL 200, NAT 200, BS 250, ID 200, HO 200, JDA 200, KAK 100, JMD 200, HDL 200, SRG 200, KL 100, RB 200, OL 200, KOL 200, IRMB 250, JP 200, MKS 300, KIO 250, SB 200, KGH 300.

Lønne – del 4

AV LARS JACOB MOE

**Lars Jacob Moe (f. 1939) på Lønne i Sannidal
har de siste par årene skrevet ned det han kaller «Notater om opplevelser og episoder i barndom, tidlig voksen alder og litt om nyere tid».
Dette har han samlet i et trykt hefte på 72 sider.
Arven har fått tillatelse til å offentliggjøre noen kapitler vi tenker kan ha allmenn interesse i Sannidal.
Delene 1 - 3 stod i Arven nr. 114, 115 og 116.**

Mo søndagsskole 1952. 1. rekke: Jan, Aase Marit, Jørgen, Bjørn, Astrid, Ragnhild, Ole. 2. rekke: Inger, Bjørg, Ragnhild, Knut, Finbo, Ivar, Olav, Håkon. 3. rekke: Anna, Solbjørg, Gudveig, Knut Tore, Else Marie, Karin, Asbjørn, Kjell Tore, Lars Jacob, Else Gerd, Per Moe lærer.

SØNDAGSSKOLEN VAR EN VIKTIG INSTITUSJON I GRENDA.
Jeg startet der som 3- 4 åring. Det ble nok så tidlig fordi min far var lærer der. Andre lærere var Sveinung Sveinungsen og Kristen Lindheim. Samlingen startet kl. 3, i god tid etter kirketid og søndagsmiddagen.

Opplegget var sanger, dagen tekst med enkel forklaring, stjerner for frammøtet og utdeling av søndagsskolebladet. Samlingen var i bedehuskammerset og det kunne være ganske fullt der. Noen ganger var det kanskje 20- 25 stk. Det var knapt noen skoleunge i Vestbygda som ikke gikk på søndagsskolen. Samlingen varte ca. 45 min. Så vidt jeg husker var det ganske rolig, ingen laga bråk.

En gang ble det litt ståhei. Det var vinter og det var mange store gutter som hoppet på ski i Lønnebakken. Det var ganske kaldt den dagen og de fikk den ide at de kunne gå på søndagsskolen og varme seg litt. Det var nok ikke «dagens tekst» de var mest interessert i. Jeg husker far måtte

stoppe opp og be dem roe seg ned. Det hjalp litt.
Tredje juledag var det alltid juletrefest for søndagsskolen. Det var noe vi gledet oss til. Da var det gang rundt treet, opplesning fra et julehefte, en enkel tale og matpause med kakao og kaffe til medbrakt mat. Fjerde juledag var det juletrefest for voksne. Da måtte du være konfirmert for å delta.
En søndag i sommerferien var det **søndagsskoletur til Dypsund.** Da ble Kåre Kristiansen og Konrad Bråten med sine kogger leid for å kjøre oss ut og hente oss igjen. Da var det bading og eggeskiver fra skoeske pluss en flaske brus. På denne turen var selvfølgelig også en eller begge foreldrene med.

I sandkassa på Lønne. Fra v.: Knut, Jørgen, Jan, Bjørn, ?, Aase Marit. Bak: Arne Thomas, Øystein, Ivar.

En gang arrangerte søndagsskolen skitur til Lindheim. Vi gikk over Kartmyr, Løngstravann og ned til Lindheim. Der ble vi godt mottatt og spiste nista vår på skolehuset. Det var Nanne Sørdalen som var ansvarlig for søndagskolen på Lindheim. Etterpå var det ut på ski i en liten hoppbakke. Den dagen var første gang jeg så Ingeborg, Tomine og Gudveig. Straks etter flytta familien inn i nytt hus nedenfor Lofthaug.

LEKER OG AKTIVITETER
Som barn hadde vi en mengde leker og aktiviteter. Nesten alle hadde en sandhaug i tunet. Der var det stor aktivitet hele sommeren. Ofte ble lekene laget inne ved høvelbenken. Vi løp mye rundt i de nærmeste skogholta og lekte gjemsel både under trær og oppe i trær. Å lage barhytter var en yndet sport. Om høsten når det var en del nedbør, ble det vann i småbekkene. Da var det stas å lage demning og vannhjul. Knur Tore og jeg var eksperter der.

På skolen var det en mengde leker å velge i: Titten på hjørnet, Tredjemann i vinden, Pinnen er avslagen, Slå ball, Bro bro brille, Jeppe pinne, Ballek i firkant (helst en jentelek) Gjete sugga, Enkeltvis laga vi fløyter av selje og rogn. Vi laga også noe vi kalte hurper. Det var også vanlig å lage propeller med styrefjøl. Disse ble festet til vedskjulet og viste vindretningen.

Aktiviteten og kreativiteten var ganske stor og det meste skjedde uten foreldrenes innblanding. På våren var det populært å kaste på strek. De minste brukte ettøringer. De eldre brukte to og femøringer. Dette var en aktivitet som våre foreldre ikke likt så godt, men vi snek oss til. Det dreide seg ikke om store summene. På skolen var dette forbudt.

VÅREN 1947 OVERTOK MOR OG FAR GÅRDEN PÅ LØNNE.
Bestemor, bestefar og vi bytta hus. I ettertid har jeg forstått at far ikke var svært lysten på dette, men han følte seg nok litt presset. Gården var ikke stor og han så for seg at det ville bli mye slit. Men det var ingen andre aktuell kandidater. Onkel Per hadde gård i Bærum og Robert og Ingvald hadde sine faste jobber.

Prisen ble satt ganske lavt, men jeg tror det var høyt nok, omstendighetene tatt i betraktning. Driften ble som den hadde vært tidligere med en hest, 4 kuer, korn, poteter og skogsdrift om vinteren.

Noe av det første far fikk gjort med uthuset var å bygge ny låvebru med tak over. Samtidig ble den horisontale bjelken mot løa kuttet og noen vertikale bjelker kom på plass for å forsterke konstruksjonen. Det ble nå mulig å velte hele høylasset ut i løa og mye arbeid spart. Det var Oskar Breimyr som stod for dette arbeidet. Et av hans uttrykk var: «ja nå er det i vater og vel så det.»

Ca. 1949 — 50 ble det en del **ombygging av våningshuset**. 1.etg.ble utvidet slik at det ble et mye større kjøkken med moderne utstyr. Det ble laget dør fra kjøkken til stue, nye gulver i stua og ny mursteinspipe som erstatning for den gamle

>>

Lønne slik det var ca 1950.

gråsteinspipa. Inne i pipemuren ble det funnet en gammel stein til en håndkvern. Den var ca. 25 cm. i diameter og med et hull i midten. Den andre delen var borte.

Det er vanskelig å si hvor gammel den kunne være. Den var tydeligvis kassert ca 1720 da huset ble bygget. I 2. etg. ble det laget bad med vedfyrt kopperkjele for varmt vann. Snekker var Ola Bakken fra Kil og rørlegger var Kristoffer Holt, bonde på Holt. For oss barna opplevdes det nye badet som et lite eventyr. En tildragelse på badet skjedde en lørdagskveld. Alle skulle bade og jeg var sistemann. Jeg rasket på for det var lørdagskveld i Store studio med Leif Rustad. Da vi hadde sitte der en stund rundt radioen, begynte det plutselig å dryppe fra noen sprekker i taket. Far ante straks hva som hadde skjedd. Krana i badekaret stod åpen og proppen sto i slik at det fosset over. Dette var før tiden med sluk i gulvet. Mor og far tørka opp så godt de kunne og jeg følte meg svært skyldbetynget. Det var ikke isolasjon mellom første og andre etasje, så det tørket raskt opp og ingen skade var skjedd.

De første årene ble **bryggerhuset flittig brukt** gjennom sommeren. Det var praktisk å flytte kjøkkenet dit når det var reparasjon inne. Siden det var elektrisk komfyr i huset, var det ikke aktuelt å bake i steinovnen. Vi ungene syntes alltid det var stas å flytte i bryggerhuset. Det var ikke så nøye der.
Vi kunne labbe inn på steingulvet med skoa på.

Det var viktig å **sikre vinterveden** i god tid. Når far dreiv i skogen gjennom vinteren, tok han ofte med et lass ved på kvelden. Det ble lagt på Haugen sør for låven og kappa og kløyvd opp ca. april. Vedkappa stod permanent på Haugen, mens motoren ble henta fra låven. Veden skled i en lang renne ned på vegen nedenfor. Når den hadde ligget til St.Hans var den tørr og ble kjørt bort i vedskjulet med hest og kjerre.

I slåttonna var det stas å hoppe i løa og grave seg ned i høyet. Da vi ble 10 — 12 år fikk vi lov til å sove en natt eller to i løa. Da hadde vi som regel et par nabogutter på besøk.

Vedskjulet, som hadde vært bryggerhus på østre Lønne østre del, lå ca. 20 m syd for våningshuset. Utedoen lå greit plassert vegg i vegg med dette bak noen syrinbusker. Bakenfor lå et kjempestort kirsebærtre. Krøp man opp på dotaket, var det enkelt å spise seg mett på disse.

Hønsehuset lå syd-vest for låvebrua. Det hadde en isolert potetkjeller under. Dette huset var den gamle seterstua som var flyttet hit. Holdesteinene kan enda sees på flata vest for osen i Øvre breiungen.

På Hauen, sør for låvebrua, lå tidligere en hestevandring. Denne var i bruk før strøm og motor var kommet. Det var en remedie med tannhjul og utveksling. En hest gikk i en stor sirkel og trakk i en lang arm. Dette ble overført via utvekslinger til en lang stang som roterte og var koblet til treskemaskinen. Da dette kom, var det et stort framskritt. Alternativet var å sveive med hånd.

På Mo hadde onkel Jon ordna med **vannkraft til tresking.** Ned i fossen øst for kirken hadde han rigga til en kall. Herfra ble kraften overført til låven med et kjempelangt dobbelt tau. Dette gikk i trinser på stolper som var satt opp. Når treskemaskinen skulle gå, trakk de i en lang

ståltråd som beveget en lem. Denne ledet vannet inn på skovlene. Systemet var en stor besparelse både for folk og hest. Eikhaugen hadde en lignende innretning lenger nede i elva. I dag er det dessverre ikke mulig å se spor etter dette anlegget. Det var i bruk inntil strøm ble lagt inn og landbruks- motor anskaffet.

Låven på Lønne var ikke stor nok til å romme alt høyet. Derfor ble noe tatt inn i låven «der borte». Når det minka i løa utover vinteren, ble dette lempa ut i ei glugge i låveveggen og kjørt bort på låven med langslede. Noen ganger ble det litt til overs som ble solgt.

En del av vår skog lå i lia ned mot Lona. Når hogsten var her, var det nødvendig å fløte tømmeret ned vannet til dammen ved Bråtane. Det var viktig å barke tømmeret og la det tørke litt før det ble tatt i vannet. I Seterlia var det tre lange «skåt» der stokkene ble sklidd ned. Toppen på stokken med noe kvist ble kjørt først. Dette for at den ikke skulle kile seg fast så lett. Det ble lagt ut en tekst for å samle stokkene. En tekst var laget av stokker som ble lenket sammen med teksthaker, en 30 cm. lang kjetting med en hake i hver ende. Hakene ble slått inn i stokkene med ei øks. En slik samling stokker ble kalt ei soppe.

Når den skulle nedover i Lona, var det en fordel med medvind. Var det dårlig vinddrag, ble den spella nedover. Et spell var ei vinde med hesjetråd som var montert på tvers bak i prammen. Prammen ble festa i en nabbe ca. 200 m nedover og ved å sveive på vinda trakk man soppa nedover. Det kunne ta flere dager å frakte den helt ned til dammen.

Oftest ble tømmeret **merka i vannet** før det ble kjørt på land. Da ble det slått sammen en enkel flåte der merkeren med mannskap stod. Begynnerjobben for en guttunge var å holde i enden av målesnora. Når vi ble eldre, fikk vi lov å holde i den andre enden og lese av lengdene. Da følte vi oss viktige, ja nesten uunnværlige. Knut Tore var med oss et år. Han havna i vannet og måtte opp for å skifte klær, men var straks på plass igjen. Tømmeret ble kjørt i land med hest og dråg. Ei dråg var to skjeker festet til et solid tverrtre. På denne var det festet fem seks korte kjettinger med tømmerhaker. Jeg fikk ganske tidlig prøve meg på denne jobben og følte meg svært nyttig når jeg drev på.

Far henta hvert år ei kjerre med sand fra Mo-sida til sandhaugen vår. Her var det alltid stor aktivitet. Jeg tror den var med på å utvikle vår kreativitet. Store anlegg ble anlagt og leker delvis selvlaget ved høvelbenken. Til tider kunne det være 8 — 10 unger der på en gang.

Et nytt hefte med ord og uttrykk fra Sannidal

har denne våren sett dagens lys.

I Arven har vi i det siste trykket «Bjarnes ord og uttrykk», innsamlet av Bjarne Lien gjennom nærmere 70 år. Det viser seg at Lars Jacob Moe har drevet med en liknende innsamling fra sitt område i Vestbygda i Sannidal.

Bjarne og Lars Jacob ble i vinter enige om å slå disse ordsamlingene sammen og gi dem ut i et lite hefte, i regi av Sannidal Historielag.

Vi antar at det vil være god interesse for denne oppstillingen av «gamle» ord og uttrykk, og vi anbefaler derfor våre lesere å anskaffe seg heftet, som koster kr. 150,-. Det blir til salgs på Historielagets årsmøte i april, og kan selvfølgelig også skaffes ved å henvende seg til Historielagets styre.

Som en følge av denne utgivelsen vil det ikke lenger være behov for «Bjarnes ord og uttrykk» i Arven.

Returadresse:
Sannidal Historielag
Adr.: Gunnar Aabøe
Solstadbakken 16
3766 Sannidal

Harejakt for ca. 100 år siden

Fire stolte jegere med dagens fangst etter ei vellykka jakt.
Fra v. Tomas Rønholdt, Peder J. Tyvand og hans to sønner, Arne og Jørgen.
Bildet har vi fått låne av Tellef og Eilert Wåsjø.

«ARVEN» UTGIS AV SANNIDAL HISTORIELAG
www.sannidalhistorielag.no

Redaksjonskomité:
Ragnar Grønåsen tlf. 99 16 02 50
Anne Sofie Aardalen tlf. 41 27 32 46
Ove Bertelsen tlf. 95 90 14 17
Gunnar Aabøe tlf. 94 53 77 40
Inger Kristine Fuglestvedt tlf. 97 77 48 40
«Arven»s
bankgirokontonr.: 2655.60.82854

Husk å melde fra til redaksjonskomiteen ved den minste adresseforandring.